

Гораль Ліліана Тарасівна,
д.е.н., професор,
директор Інституту економіки та управління в нафтогазовому комплексі,
Король Світлана Василівна,
здобувач,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОРІЄНТИРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження обумовлена специфікою діяльності газорозподільних підприємств, їх монопольним становищем на вітчизняному газовому ринку України, особливо в теперішніх умовах фінансово-політично-військової ситуації. Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів до розуміння економічної сутності газорозподільного підприємства та орієнтирів для їх розвитку у контексті змін вітчизняної економіки. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали методи індукції, дедукції, порівняння, систематизації та логічності, що дали змогу дослідити сутність поняття «газорозподільне підприємство» та визначити шляхи їх розвитку в умовах євроінтеграції. Проведено аналіз дефініцій поняття «газорозподільне підприємство», так як виявлено, що в нормативно-правовій базі єдиного визначення немає, хоча самих тлумачень даного поняття існує чимало. Дано визначення поняття «газорозподільного підприємства», як суб'єкта господарювання, що на підставі ліцензії здійснює транспортування природного газу газопостачальної організації безпосередньо до споживача, надаючи послуги щодо технічного обслуговування та ремонту газорозподільних мереж, що перебувають у власності ГРП чи у користуванні на законних підставах. Здійснено короткий аналіз структури власності, зокрема, звернено увагу, що система розподільних газопроводів становить єдиний техніко-технологічний комплекс загальнодержавного значення, у процесі якого магістральними газопроводами в Україні управляє ПАТ «Укртрансгаз», а регіональними – міськгази та облгази, де частка держави в останніх складає 25%, плюс одна акція, що не надає державі повноправного управління діяльністю газорозподільних підприємств. Визначено цільові орієнтири газорозподільних підприємств, серед яких автори запропонували виокремити: логістику, управління фінансами, планування і управління виробництвом, управління взаємовідносинами з партнерами і клієнтами, управління розподілом газових потоків, сервісне обслуговування, матеріальне стимулювання та управління якістю. Запропоновано правові та організаційні заходи щодо покращення умов функціонування ГРП. Практична значущість полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані в процесі формування регіональних та національних програм функціонування ринку газу. Перспективи подальших досліджень спрямовані на дослідження регіональних та національних проблем, особливостей і перспектив розвитку ГРП.

Ключові слова: газорозподільне підприємство, цільові орієнтири, природний газ, газорозподільні мережі, споживач, розвиток.

ВСТУП

Газорозподільні підприємства (ГРП) є одним з елементів стратегічно важливої газотранспортної галузі і мають значний економічний і соціальний вплив на рівень життя країни та її енергонезалежність. Споживачі природного газу вимагають від газорозподільних підприємств надання послуг відповідної якості, основними параметрами яких є безперебійність, надійність, фізико-хімічний склад природного газу, оптимальні технологічні параметри.

Різні фінансово-економічні проблеми перешкоджають ефективному функціонуванню ГРП. Їх вирішення потребує всебічного аналізу та розгляду економічної сутності газорозподільних підприємств і цільових орієнтирів розвитку.

Постановка проблеми. Складна ситуація на вітчизняних підприємствах в період кризи, відсутність необхідного розвитку і навіть стабільності відображає недостатньо враховані можливості чи невикористані ресурси. Сучасний стан ГРП набуває особливого значення, зважаючи на теперішні умови фінансово-політично-військової ситуації, коли Україна потребує

чи не найбільшого залучення інвестицій за всю історію існування. Тому сфера нафтогазової промисловості в євроінтеграційних умовах вимагає особливої уваги науковців, які можуть поглибити підходи до розуміння економічної сутності газорозподільних підприємств та першочергового вирішення їх проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню науково-теоретичних підходів до розкриття сутності поняття «газорозподільне підприємство» та розвитку різноманітних теоретико-практичних основ їх надійного функціонування присвятили свої праці такі науковці, як Г. Боднар, О. Гарматюк, Л. Гораль, Н. Васишин, О. Дзьоба, Н. Люта, В. Петренко, Л. Рішук, О. Савко, Н. Струк та інші, проте до сьогодні не проведено системного дослідження їх потенціалу у реальному економічному середовищі.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів до розуміння економічної сутності газорозподільного підприємства та орієнтирів для їх розвитку у контексті змін вітчизняної економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В нормативно-правовій базі єдиного визначення поняття «газорозподільне підприємство» немає, хоча

самих тлумачень даного поняття є чимало. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне навести у табл. 1. основні дефініції, що знайшли відображення в постановах, наказах КМУ, НКРЕ, НАК «Нафтогаз України» тощо.

Таблиця 1

Основні дефініції поняття «газорозподільне підприємство»

№ п/п	Назва джерела	Визначення поняття
1	2	3
1.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання населенню послуг з газопостачання» № 2246 від 09.12.1999 р. [1]	підприємство з експлуатації споруд систем газопостачання і газопроводів, яке транспортує газ газопостачального підприємства до споживача та надає йому послуги з технічного обслуговування та ремонту газопроводів і внутрішньо-будинкових систем газопостачання на підставі відповідної ліцензії
2.	Наказ «Нафтогаз України» «Про затвердження Порядку доступу до газотранспортної системи №79 від 26.03.2001 р. [2]	підприємство, що здійснює транспортування природного газу газорозподільними мережами безпосередньо споживачам і у якого газорозподільні мережі та інші виробничі об'єкти перебувають на правах власності чи на інших законних підставах
3.	Постанова НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки зі спеціальним режимом використання газопостачальних підприємств» №759 від 12.07.2000 р. [3]	суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність з розподілу природного і нафтового газу шляхом його транспортування розподільними трубопроводами, які перебувають у його власності чи користуванні
4.	Наказ Мінпаливенерго України «Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами, постачання та споживання» №618 від 27.12.2005 р. [4]	суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність з розподілу природного і нафтового газу розподільними трубопроводами, які перебувають у його власності чи користуванні
5.	Постанова НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки із спеціальним режимом використання гарантованих постачальників природного газу» № 1000 від 02.08.2012 р. [5]	суб'єкт господарювання, що на підставі ліцензії здійснює транспортування природного газу газорозподільними мережами безпосередньо споживачам, у власності чи в користуванні якого перебувають газорозподільні мережі та інші виробничі об'єкти та який здійснює щодо них функції з оперативно-технологічного управління

Джерело: складено авторами на основі даних [1-5]

Окрім надання послуг по постачанню природного газу споживачам (промисловим та комунальним) газорозподільні підприємства здійснюють такі види робіт: роботи з ліквідації наслідків аварійних ситуацій у внутрішньо-будинкових системах газопостачання і дворових газопроводах, які можуть призвести до нещасних випадків (виконуються цілодобово бригадами аварійно-диспетчерських служб газорозподільних підприємств за рахунок цих організацій); перевірка стану лічильників газу, а також цілісності пломб на них та на газових приладах і пристроях, відключених від системи газопостачання; припинення постачання газу споживачеві у випадках, передбачених у пункті 6 «Правил надання населенню послуг з газопостачання» [1].

Тому, виходячи із вище наведених тлумачень поняття ГРП, слід запропонувати власне його визначення, яке, на нашу думку, найкраще відобразить його сутність: газорозподільне підприємство – це суб'єкт господарювання, що на підставі ліцензії здійснює транспортування природного газу від

газопостачальної організації безпосередньо до споживача, надаючи послуги щодо технічного обслуговування та ремонту газорозподільних мереж, що перебувають у власності ГРП чи у користуванні на законних підставах.

Система розподільних газопроводів низького та середнього тиску та діяльність у цій сфері належить до природної монополії і становлять єдиний техніко-технологічний комплекс загальнодержавного значення [6]. Держава визнала його таким, що не підлягає приватизації, та передала підприємствам газового господарства у користування. Уповноваженим органом, який безпосередньо повинен здійснювати контроль за використанням державного майна та втіленням єдиної технічної політики, є Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України».

Газорозподільні підприємства – це монополійні утворення, якими постійно опікується держава. Хоча всі облгази – це публічні акціонерні товариства, частка держави в більшості з них складає 25% плюс одна акція, проте це не дає достатніх важелів для здійснення

ефективного управління корпоративними правами держави [7].

Так як незалежний регулюючий орган керує процесами встановлення регульованих тарифів і прийняття інших рішень, в порівнянні з малим бізнесом ці підприємства завжди будуть у виграві. Однак справа не тільки в матеріальному становищі газорозподільних підприємств. Коли мова йде про підприємства інфраструктури, на перший план виступають інші чинники. Один з них – це роль, яку відіграють ці підприємства у процесі суспільного відтворення. Сьогодні підприємство може працювати, забезпечуючи послугами з газорозподілу споживачів, отримувати певний прибуток, розподіляти його на виплату дивідендів, неефективно використовувати інвестиційні кошти, а завтра територія, на якій воно знаходиться, через недалекоглядну політику нещадної експлуатації, може опинитися без газу, або ж статися аварійна ситуація.

Активи, що знаходяться в розпорядженні газорозподільних підприємств відносяться до критичних інфраструктур, які визначені в роботі [8, с. 2] як активи, що мають велике значення для підтримання життєво важливих соціальних функцій, здоров'я, економічного і соціального благополуччя людей і порушення чи руйнування яких матимуть значний вплив на державу в результаті її неспроможності підтримувати ці функції.

При цьому, частина газових ресурсів використовується ГРП на власні потреби, частина втрачається у процесі транспортування, зберігання. Таким чином, для визначення раціональності

використання витрат ГРП предметом аналізу повинна бути структура витрат за напрямками їх виникнення та використання, виокремлюючи наступні:

- витрати на виробництво, виконання робіт та реалізацію послуг;
- витрати на надання послуг споживачам;
- витрати на обслуговування системи газопостачання.

Кожна з цих груп може диференціюватись за елементами, зокрема згідно із затвердженою НКРЕУ «Методикою розрахунку тарифів на транспортування та постачання природного газу для підприємств з газопостачання і газифікації витрат» за такими ознаками: матеріальні витрати; оплата праці та соціальні нарахування; амортизація; поліпшення основних фондів; інші витрати, включаючи послуги зв'язку, автотранспорту, оренду споруд, вартість технологічної води, канцелярські витрати, відрядження, плату за землю, відсотки за кредит, послуги сторонніх організацій, витрати на охорону, інші податки за рахунок собівартості. Аналіз структури витрат за визначеними ознаками слід здійснювати в розрахунку на умовну одиницю виміру, тобто на 1000 куб. м газу [9, с. 308].

Тому ми вважаємо, що основними цільовими орієнтирами ГРП повинні бути: логістика, управління фінансами, планування і управління виробництвом, управління взаємовідносинами з партнерами і клієнтами, управління розподілом газових потоків, сервісне обслуговування, матеріальне стимулювання, управління якістю (рис. 1).

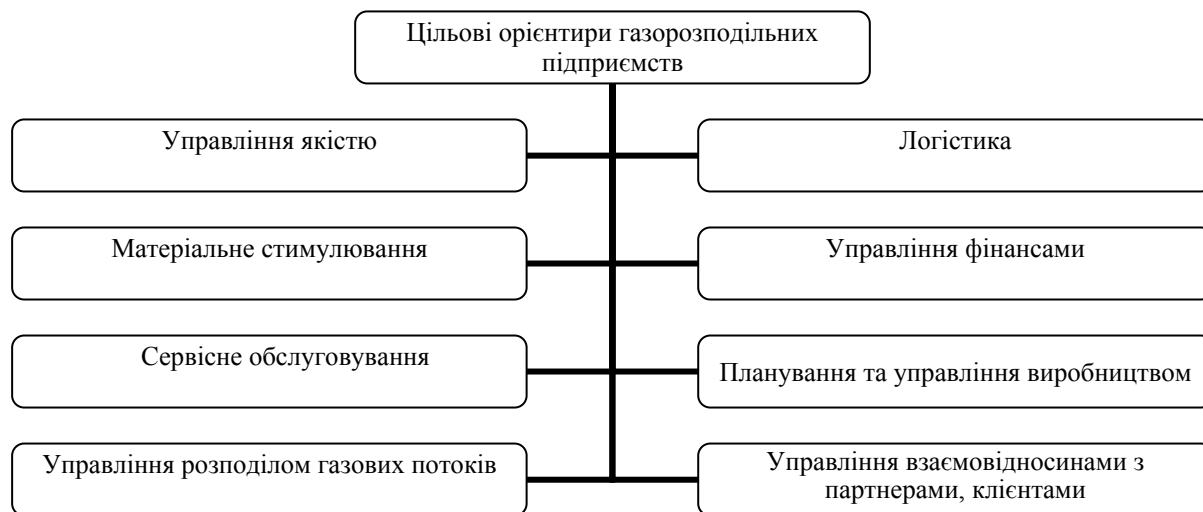

Рис. 1. Цільові орієнтири газорозподільних підприємств*

* Власні дослідження авторів

На нашу думку, основним серед усіх цільових орієнтирів є управління якістю, оскільки саме від неї залежить наскільки ефективно будуть реалізовані всі інші орієнтири. Ми вважаємо, що продукти ГРП завжди будуть в попиті, при цьому мають забезпечуватись стандартні параметри якості, серед яких: калорійність (теплота згорання), тиск, вологість, температура, ступінь (коефіцієнт) стискування, безперервність, енергоефективність, надійність, інноваційність [10-14].

Враховуючи теперішні реалії української

економіки, коли впроваджені жорсткі бюджетні обмеження щодо використання коштів на капітальні потреби, можна стверджувати, що не дивлячись на ймовірність позитивних зрушень в далекоглядній перспективі, в короткотерміновому періоді, ситуація з рівнем енергоефективності газорозподільних підприємств може ускладнитись. Виходячи із результатів дослідження, на нашу думку, доцільним є створення Українського банку розвитку, Фонду фінансування інвестиційно-інноваційних проектів, що сприятиме збільшенню інвестицій в економіку

України.

В умовах, коли ГРП стають виключно ринковими «гравцями» і самостійно вирішують питання відтворення свого капіталу, газотранспортні підприємства як і раніше регулюються державою, і управління потенціалом у них набуває державної значимості [15, с.122].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичні підходи щодо розуміння сутності

ГРП та ситуаційних умов їх функціонування свідчать про актуальність досліджуваної теми, оскільки вони, в умовах стабільності покликані підвищити соціально-економічний рівень життя країни та зменшити енергозалежність. Перспективи подальших досліджень мають ґрунтуватися на дослідженні регіональних та національних проблем, особливостей і перспектив розвитку ГРП, за умов їх ефективної діяльності, з метою адаптації до теперішньої ситуації з урахуванням фінансово-політично-військової ситуації, а також майбутніх тенденцій розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання населенню послуг з газопостачання». – 09 грудня 1999 року, № 2246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-99-п>.
2. Наказ «Нафтогаз України» «Про затвердження Порядку доступу до газотранспортної системи». – 26 березня 2001 року, №79. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrpetroleum.com/ua/nakaz-pro-zatverdjennya-poryadku-dostupu/>.
3. Постанова НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки із спеціальним режимом використання гарантованих постачальників природного газу». – 02 серпня 2012 року, № 1000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www3.nerc.gov.ua/index.php?id=4497>.
4. Наказ Мінпаливенерго України «Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами, постачання та споживання». – 27 грудня 2005 року, №618. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0067-06>.
5. Постанова НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки зі спеціальним режимом використання газопостачальних підприємств». – 12 липня 2000 року, №759. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=76607&cat_id=34446.
6. Закон України «Про природні монополії» // Відомості Верховної Ради України. – 20 квітня 2000 року, № 1682-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.
7. Кому належать українські облгази [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.i.ua/community/629/1651605/>.
8. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection./ Making European Critical Infrastructures Brussels, 28.8.2013 – SWD(2013) 318 final more secure. –17 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terror/critical-infrastructure/docs/swd_2013_318_on_epcip_en.pdf.
9. Груб'як С. В. Методичні підходи до аналізу і оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств / С. В. Груб'як. – Науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка. – № 8. – 2013. – С. 307-313.
10. Алфімов Д. В. Структурно-змістовний контент поняття технології [Електронний ресурс] / Д. В. Алфімов. // Наук. вісн. Донбасу. – 2011. – № 3 (15). – Режим доступу: http://alma-mater.luguniv.edu.ua/magazines/elect_v/NN15/index.htm.
11. Аналіз ефективності застосування ГРП на «Майському» родовищі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbukva.net/page,18,51649-Analiz-effektivnosti-primeneniya-GRP-na-Maiyskom-mestorozhdenii.html>.
12. Закон України «Про енергозбереження» // Відомості Верховної Ради України. – 01 липня 1994 року, №74/94-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.
13. Температура. Рівняння теплового руху молекул [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-334-2.html>.
14. Через газотранспортну систему транспортується якісний природний газ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://utg.ua/utg/media/news/2015/3/cherez-gazotransportnu-sistemu-transportutsya-yaksnij-prirodniy-gaz.html>.
15. Гораль Л. Т. Аналіз макросередовища функціонування газотранспортних підприємств в контексті використання їх потенціалу / Л. Т. Гораль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – 1 (111). – с.122-126.

Гораль Лилиана Тарасовна, Король Светлана Васильевна

ОРИЕНТИРЫ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ГАЗОРАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

Актуальность темы исследования обусловлена спецификой деятельности газораспределительных предприятий, их монопольным положением на отечественном газовом рынке Украины, особенно в нынешних условиях финансово-политически-военной ситуации. Целью статьи является обоснование теоретических подходов к пониманию экономической сущности газораспределительного предприятия и ориентиров для их развития, в контексте изменений в отечественной экономике. Теоретической и методологической основой исследования стали методы индукции, дедукции, сравнения, систематизации и логичности, которые позволили

исследовать сущность понятия «газораспределительное предприятие» и определить пути их развития в условиях евроинтеграции. Проведен анализ дефиниций понятия «газораспределительное предприятие», так как обнаружено, что в нормативно-правовой базе единого определения нет, хотя самих толкований данного понятия существует немало. Дано определение понятия «газораспределительного предприятия», как субъекта хозяйствования, которое на основании лицензии осуществляет транспортировку природного газа газоснабжающей организации непосредственно к потребителю, предоставляя услуги по техническому обслуживанию и ремонту газораспределительных сетей, находящихся в собственности ГРП или в пользовании на законных основаниях. Осуществлен краткий анализ структуры собственности, в частности, обращено внимание, что система распределительных газопроводов составляет единый технико-технологический комплекс общегосударственного значения, в процессе которого магистральными газопроводами в Украине управляет ПАО «Укртрансгаз», а региональными – горгазы и облгазы, где доля государства в последних составляет 25%, плюс одна акция, что не предоставляет государству полноправного управления деятельностью газораспределительных предприятий. Определены целевые ориентиры газораспределительных предприятий, среди которых авторы предложили выделить: логистику, управление финансами, планирование и управление производством, управление взаимоотношениями с партнерами и клиентами, управление распределением газовых потоков, сервисное обслуживание, материальное стимулирование и управления качеством. Предложено правовые и организационные меры по улучшению условий функционирования ГРП. Практическая значимость заключается в том, что результаты исследования могут быть использованы в процессе формирования региональных и национальных программ функционирования рынка газа. Перспективы дальнейших исследований направлены на исследование региональных и национальных проблем, особенностей и перспектив развития ГРП.

Ключевые слова: газораспределительное предприятие, целевые ориентиры, природный газ, газораспределительные сети, потребитель, развитие.

Horat L., Korol S.

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF GAS-DISTRIBUTING ENTERPRISES OF UKRAINE

Actuality of the research theme is conditioned by the specific of the activity of gas-distributing enterprises, their monopolistic position in the inner gas market of Ukraine, especially in the current conditions of the financial-political-military situation. The purpose of this article is the reasoning of theoretical approaches to understanding the economic nature of gas distribution enterprises and guidelines for their development in the context of changes of home economy. Theoretical and methodological basis of the research were the methods of induction, deduction, comparison, systematization and consistency that gave the opportunity to explore the nature of concept «gas-distributing enterprise» and to define the ways of their development in the context of European integration. The analysis of definitions of concept «gas-distributing enterprise» has been conducted and as identified that there is no only definition in the normatively-legal base, but there are quite interpretations of this concept. The definition of «gas- distributing enterprise» has been given, as a subject of management, which is based on the license and performs transportation of natural gas of gas distribution organization directly to the consumer, providing services for maintenance and repair of gas distribution networks owned by GDE or used legally. A brief analysis of the ownership structure has been done. In particular, it has been highlighted, that the gas distributing pipelines system is a unified technological complex of national importance, in which the main gas pipelines in Ukraine are managed by «Ukrtransgas» and regional city gas enterprises are managed by the regional gas companies, where the share of the state in the last folds is 25% plus one share that does not give the state full control of the activities of gas distribution companies. Targets of gas distribution companies have been defined, among which the authors proposed to allocate: logistics, financial management, planning and production management, managing relationships with partners and customers, managing the distribution of gas flows, customer service, material incentives and quality management. They proposed legal and administrative measures for improving the functioning of the GDE. The practical significance is that the results can be used in the formation of the regional and national programs of gas market functioning. Prospects of the further researches are directed on research of regional and national problems, features and prospects of the development of GDE.

Keywords: gas-distributing enterprises, targets, natural gas, natural gas-distributing network, the consumer, development.

Одержано 27.12.2015 р.